

Munkácsy Tudományos Diákköri Konferencia – 2019

Kiss Xénia
mentortanár

Páli Borbála
8. osztály
Szennai Fekete László
Általános Iskola

Erzsébet királyné mint példakép

A 19. századi szépségideál egy 21. századi fiatal szemével

Bevezetés

Kisgyermek koromtól kedvelem Erzsébet királynét. Rám is, mint oly sok más emberre, elsősorban az őt megformáló Romy Schneider szépsége és kedves személyisége hatott. Az Ernst Marischka által rendezett filmet számtalanszor megnéztem már. Érdeklődésem akkor vett új lendületet, amikor 6. osztályban történelem órán arról a korszakról tanultunk, amelyben élt. Sajnos a közéletben betöltött szerepéről kevés információt kaptam órákon. Ismerem azokat a gondolatokat, amelyek a magyarokkal való barátságáról és a legendás szépségéről szólnak. Biztos vagyok abban, hogy személye számtalan művészeti alkotást hívott életre, valamint történészek is foglalkoznak az életével. Kutatásom során megállapítottam, hogy kisgyermekeknek – elsősorban lányoknak- szóló mesefilmek, ifjúsági regény, kosztümös filmek, valamint az életét dokumentáló mű egyaránt akad a repertoárban. Szerencsére sok fotó és festmény is megőrökíti alakját.

Dolgozatomban arra vállalkozom, hogy összevetem a rendelkezésemre álló életrajzi írást néhány róla készült alkotással, közben arra keresem a választ, hogy lehet-e személye példakép egy mai fiatal lány számára.

Családi portré Gödöllön. Forrás: wikipedia

Császárné születik

Erzsébet Miksa József bajor herceg és Mária Ludovika Vilma bajor királyi hercegnő harmadik gyermekeként született. Hét testvérével együtt a királyi udvartól távol, Possenhofenben nőtt fel. Ez a távolság lehetővé tette, hogy szabadabb légkörben nevelkedjen. Zsófia főhercegné –Ferenc József osztrák császár édesanyja- Erzsébet nővérét, Ilonát szemelte ki leendő császárnénak. 1853 augusztusában került sor a találkozóra. Erzsébet éppen szerelmes volt egy grófba, a kapcsolat viszont elfogadhatatlan volt a család számára, így a fiatalembert eltávolították, aki hamarosan egy betegség következtében meg is halt. Sissi vigasztalhatatlan volt, így ő is anyjával és nővérével tartott a bemutatkozó találkozóra azért, hogy felviduljon. Ernst Marischka trilógiájának első részében erről a szerelemről nem tesz említést, inkább a Károly Lajossal való kapcsolatot jeleníti meg, akit Sissi férjéül szántak. A fiatalok évek óta leveleztek és ajándékokat küldözgettek egymásnak. „Károly Lajos szemmel láthatóan szerelmes volt unokahúgába.” (Hamann, 1988)¹ Zsófia teára hívta meg húgát, Ludovikát és lányait. Ekkor találkozott egymással Sissi és a császár. Marischka romantikus és idilli környezetbe helyezte a találkozásukat. A 2009-es, Xaver Schwarzenberger rendezte film talán tisztelegve a nagy sikerű előd előtt, szintén a véletlenre bízta a fiatalok találkozását. Mindkét film igyekszik fenntartani azt a látszatot, hogy a császár és Sissi szerelemből házasodtak össze, és házasságukban végig fennmaradt ez a kölcsönös érzés. Előbbi rendező a Heimatfilmek jellemzőit valósítja meg művében, hiszen „az milyen jól illik a Habsburg-házhoz. Nostalgiaát fejez ki: hagyjuk a közelmúltat, térjünk vissza a németység dicső korszakába, amikor minden világos és érthető volt.” (Paár, 2016)² Mindezt pedig kéklő hegyek, sötét fenyvesek övezte napsütötte, virágos zöld domboldalon, ahol mindenki szép, jókedvű, kedves, és a történetek minden viszontagság ellenére jól végződnek. (Paár, 2016) Utóbbi rendező viszont a 21. századi nők igényeinek kívánt megfelelni ezzel a választással, valamint Sissi ábrázolásában „a modern nőeszmény előfutárát kívánta megjeleníteni: a lázadó, a korabeli normáknak számos ponton ellentmondó és magas társadalmi státusa ellenére az önmegvalósítást sikeresen gyakorló császárnét.”³ (Vér, 2015) Holott ekkor már bőséges anyag állt rendelkezésére ahhoz, hogy akár történelmileg hiteles

¹ HAMANN, BRIGITTE (1988) Erzsébet királyné. Európa Könyvkiadó, Budapest. p. 24.

² PAÁR ÁDÁM (2016) A Sissi-filmek, és ami mögöttük van. Filmvilág blog.

³ VÉR ESZTER VIRÁG (2015) Impressziók a 2009-ben készült Sissi filmről. Ujkor.hu

keretek közé helyezze a császár és leendő hitvese találkozását, valamint Ferenc József „szerelembe esését” Sissi iránt. 1854-ben házasodtak össze, és 1855. március 5-én született meg első gyermekük, Zsófia, majd 1856. július 12-én Gizella. Erzsébet gyermekeivel való viszonyát Dániel Anna Erzsébet királyné című regénye árnyalja számomra leginkább. Ebben olvashatunk a császári pár 1857 tavaszára tervezett magyarországi szemleútrjáról, amelyre gyermekeiket is magukkal vitték. A Marischka-féle filmben erről kevésbé esik szó, holott Sissi és anyósa között az egyik legnagyobb vita a gyerekek nevelésében volt. Zsófia lányuk már az út előtt gyengélkedett, az orvosok szerint a foga miatt. Aztán az út során Gizella is megbetegedett. A gyerekek felváltva gyengélkedtek, de az orvosok megnyugtatták a szülőket, így folytatták az útjukat. Sajnos Zsófia végül tifuszban meghalt. Erzsébet összeomlott, és Gizella nevelése a főhercegné gondoskodása alatt folytatódott. A várva várt trónörökösre is ez a sors várt. Az 1858. augusztus 21-én született Rudolfot katonai pályára szánták. Sissi a fia 7 esztendőskorában avatkozott be egy jelentős lépéssel Rudolf nevelésébe, ekkor szabadította meg gyermekét a gyűlölt és rendkívül szigorú nevelőjétől. A trónörökös 1889-es öngyilkossága megrázta Erzsébetet.

Szintén Dániel Anna regényéből derült ki számomra, hogy az 1868. április 22-én született negyedik gyermek, Mária Valéria volt Erzsébet kedvence. Ekkor már kellően megerősödött Sissi önbizalma, szembe mert szállni anyósával és a császárral, így leánya nevelését már ő felügyelte.

Erzsébet királyné, Sissi. Forrás: Cultura.hu

Magyarok iránti szeretete

Közismert Sissi rajongása a magyar nyelv és az ország iránt. Történelem tanára, Majláth János alapozta meg ezt, neki köszönhető, hogy Sissi nagyon érdeklődött a magyar történelem és a szabadságmozgalmak iránt. (Hamman,1988) Az sem volt utolsó szempont, hogy a magyarok iránt negatív érzelmeket viseltető Zsófia főhercegnét viszont ezzel a ténnyel bosszantani lehetett. Az ország a szabadságot is jelentette a császárnénak, aki rendkívül nehezen viselte a bécsi udvar szabályait. Az 1867-es koronázási szertartáson tett esküje Ferenc Józsefet rendszeres magyarországi tartózkodásra kötelezte, a magyar kormánytól pedig megkapták ajándékkul a gödöllői kastélyt, így Sissinek adott volt a lehetőség, hogy amikor csak teheti, Magyarországon tartózkodjon. Ernst Marischka filmjében nagy hangsúlyt kap a magyar szál. Mivel Andrássy gróf politikussal jó viszonyban voltak, pletyka alapjául is szolgált kapcsolatuk. Mindkét filmben megjelenik a gróf alakja, és romantikusan mutatják be kettejük feltételezett kapcsolatát. Ez azonban tárgyi tévedés, és „főként Brigitte Hamann írásának téves interpretációjának eredményeként terjedt el a nemzetközi szakirodalomban is”. (Czeferner, 2016)

Fontosnak tartom még Ferenczy Ida személyét, akiről szintén Dániel Anna regényéből tudtam meg többet. A többi feldolgozásban nem vált világossá számomra, hogy ilyen fontos szerepet játszott Sissi életében. Erzsébet szinte azonnal megkedvelte, és később nem annyira felolvasónőjének, hanem barátnőjének tartotta.

Erzsébet királyné magyar koronázási öltözékében. forrás: wikipedia

Ép testben ép lélek?

Erzsébet gyermekkorában egészséges volt, házassága után viszont állandóan betegeskedett. Testét megviselte a sok terhesség, valamint a drasztikus életmódja. Évekig köhögött, ami 1860-ban kritikussá vált. Nem táplálkozott rendszeresen, ami vérszegénységhez vezetett, és nagyon legyengült. Idegrendszere is gyenge volt. Megnyugvást a sportban és szenvedélyében, a lovaglásban keresett. Rengeteget lovagolt és tornázott, ami teljesen kimerítette. Köhögése miatt arra gondoltak, hogy súlyos tüdőbaja van. Házassága ebben az időszakban válságos állapotba került. Az orvosok ajánlására Madeirára utazott. Ernst Marischka filmjében Sissi első gyermeke születése után betegszik meg, valójában a trónörökös születése után pár évvel. Mindenki érdekesnek találta, hogy a császárné az udvartól távol meggyógyult, otthon viszont állandóan rosszul volt. A mai orvostudomány lelki okokra hivatkozna a diagnózis során. A szüntelen sportolás és fogyókúra anorexiára utal. Hamann a könyvében azt feltételezi, hogy többek között a lábdagadása a súlyos éhségödémának a tünete volt. (Hamann, 1988). Ugyanakkor Katrin Unterreiner szerint szó sem lehetett evési rendellenességről, „különböznem lett volna ereje annyi mozgáshoz, amelyet naponta véghezvitt.” (Mengyán, 2012)

Sissy imádta az állatokat, különösen a lovakat. Mondogatták róla, hogy értett az állatok nyelvén. Talán ezt a tényt lovagolta meg a kislányoknak készített rajzfilmsorozat is, hiszen abban Sissi egy karkötő segítségével beszél az állatokkal.

Erzsébet 172 cm magas volt, ehhez képest 50 kg. Ezt a testsúlyát minden szülése után visszanyerte, és derékbőrsége sem volt 50 cm-nél több. Szépségideálja az egészséges test, makulátlan bőr, pompás haj volt. A makulátlan bőrnek némiképp ellentmond az a tény, hogy „a tenger iránti szeretete jeléül vasmacsát tetováltatott a vállára.” (Mengyán, 2012) A Rudolf című filmben láthatjuk azt a jelenetet, amelyben megmutatja fiának a vállán a képet. Szerette volna szépségét örökké megőrizni, és ennek érdekében furcsa praktikákat is bevetett. „Éjszakára nyers borjúhúst tett pakolásnak az arcára, eperidényben epret, máskor olívaolajban fürdette arcát, hogy bőre simasága megmaradjon.” (Hamann, 1988)⁴

⁴ HAMANN, BRIGITTE (1988) Erzsébet királyné. Európa Könyvkiadó, Budapest. p. 200.

Kevesen tudnak azonban a rendkívül rossz fogairól. A vakító mosolyú Romy Schneider után nehéz elképzelni, hogy az igazi császárné fogai borzasztó állapotban voltak. Emiatt sose mosolygott, legyező mögé bújva jelent meg, és keveset beszélt, azt is sokszor motyogva. Hamann szerint Erzsébet idős korában protézist hordott, ugyanakkor Katrin Unterreiner szerint „a császárnénak sosem volt műfogsora, ez csupán egy évtizedeken át fennálló pletyka.” (Mengyán, 2012)

Erzsébet eljegyzési ajándéka Ferenc Józsefnek. forrás: Forrás Rádió

Összegzés

Kutatásaim során arra a megállapításra jutottam, hogy az elsősorban Romy Schneider által bennem kialakult pozitív kép erősen idealizált. Kiderült, hogy a valóság sokkal szomorúbb, mint ami a filmekben látható. A történészek által feltárt és hozzáférhető anyagok alapján elmondhatjuk, hogy a rendezők sok helyen elferdítették a tényeket, így a nézőkben olyan kép alakult ki Erzsébetről, amely nem felel meg a valóságnak. Megismerve családi életét, megtudtam, hogy nehéz sorsa volt. Családanyaként nem tekinthető példaképnek, de mivel nagyon fiatalon lett anya, és mind az életkora, mind a pozíciója következtében korlátozottak voltak a lehetőségei, így ez nem feltétlenül az ő hibája.

Szépségideálként se gondolom követendőnek az életét, mert sokat gyötörte magát, hogy elképesztő –és nem egészséges- alakját megőrizze. Ugyanakkor tiszteletre méltó a folyamatos fejlődni akarása, és az, hogy igyekezett abban a pozícióban helytállni és jól teljesíteni, amelybe belekerült.

IRODALOMJEGYZÉK

CZEFERNER DÓRA (2016): Az Erzsébet-kultusz nyomában – interjú Vér Eszter Virággal. Újkor.hu <http://ujkor.hu/content/az-erzsebet-kultusz-nyomaban-interju-ver-eszter-viraggal> letöltve: 2019. 01. 06.

DÁNIEL ANNA: Erzsébet királyné. Móra Kiadó, Budapest, 2006.

HAMANN, BRIGITTE (1988): Erzsébet királyné. Európa Könyvkiadó, Budapest

MENGYÁN ESZTER (2012.): Sisi nem is volt szép! – Erzsébet királyné divat- és szépségtitkai. Silhouette.reblog.hu <http://silhouette.reblog.hu/sisi-nem-is-volt-szep-erzsebet-kiralynemeglepo-divat-es-szep> letöltve: 2018. 12. 27.

PAÁR ÁDÁM (2016) A Sissi-filmek, és ami mögöttük van. Filmvilág blog. https://filmvilag-blog-hu.cdn.ampproject.org/v/s/filmvilag.blog.hu/2016/12/30/paar_adam_habsburgok_a_filmmasznon?layout=5&usqp=mq331AQECAFYAQ%3D%3D&fbclid=IwAR3LYCLTwBr7hVfGMbIVc7IZ02RY8zK5TkfnT_zABm0p_9-QLZ2NIX_Jc8&_js_v=0.1#referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com&_tf=Forr%C3%A1s%3A%20%251%24s letöltve: 2018. 12. 12.

VÉR ESZTER VIRÁG (2015) Impressziók a 2009-ben készült Sissi filmről. Ujkor.hu <https://web.archive.org/web/20160310094216/http://ujkor.hu/content/nem-probaltam-versenyezni-romy-schneiderrel-impressziok-2009-ben-keszult-sissi-filmrol-i> letöltve: 2019. 01. 07.